

Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради»

Кафедра природничо-математичної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

В.К.Кірман
«05» вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.2.5. ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти	бакалавр
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	053 Психологія

Дніпро, 2019

Робоча програма навчальної дисципліни «Психофізіологія» для студентів, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, за спеціальністю 053 «Психологія».

Розробник: Сидоренко Г.Г., доцент кафедри природничо-математичної освіти, кандидат біологічних наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри природничо-математичної освіти

Протокол від «05» вересня 2019 року №1

Завідувач кафедри

В.К.Кірман

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЄКТС на рік – 3	05 Соціальні та поведінкові науки	Заочна форма навчання
		Нормативна
Загальна кількість годин на рік 90	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки – 1-й
		Семестр – 1-й
		Лекції – 4 год
Модульних контролів – 1	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	практичні заняття – 4 год.
		Самостійна робота – 82 год.
		Індивідуальна робота – не запланована
		Форма підсумкового контролю: залік

2. Заплановані результати навчання

Метою викладання навчальної дисципліни «Психофізіологія» є:

- оволодіння здобувачами вищої освіти у галузі психології сучасними знаннями про фізіологічні і нейрофізіологічні механізми психічних функцій людини;
- з'ясування розвитку, становлення та досягнень психофізіології;
- оволодіння сучасними напрямками психофізіологічних досліджень з метою оцінки, прогнозу, адаптації та регулювання станами людини, психофізіологічного супроводу навчальної і професійної діяльності та психодіагностичного процесу, форм і методів реабілітації.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психофізіологія» є:

- формування первинних навичок та вмінь дослідження, оцінки та корекції психофізіологічних феноменів;
- ознайомлення з методами психофізіологічних досліджень як засобами об'єктивного вивчення психіки;
- розуміння фізіологічного забезпечення психічних явищ на системному, анатомічному, клітинному і молекулярному рівнях;
- оволодіння прикладними знаннями з психофізіології;
- підготовка здобувачів вищої освіти до кращого розуміння інших психологічних дисциплін, у яких застосовуються психофізіологічні поняття та терміни.

Програмні компетентності:

- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- вміння самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел та з досліджень власної діяльності;
- здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій;
- здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження;
- здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;
- володіння адаптованими до контингенту досліджуваних методами збирання наукових фактів про психічний розвиток особистості з психофізичними порушеннями;
- знання та розуміння предметної області та професійної діяльності психолога;
- здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків;
- здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність серед населення з метою підвищення рівня психологічної культури суспільства;
- використовувати досвід сучасних досягнень психофізіології з покращення функціонування організму людини;
- планувати та вирішувати задачі власного особистісного та професійного розвитку, здійснювати самоосвіту та самоорганізацію.

Програмні результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни студенти повинні **знати**: психологічні феномени, категорії, методи вивчення та опис закономірностей функціонування і розвитку психіки з позицій існуючих підходів у вітчизняній та зарубіжній науці; психологічні технології, які дозволяють вирішувати типові задачі у різних галузях практики; сутність психофізіологічної, психофізичної та психосоціальної проблем, відмінності між ними; особливості використання методів вивчення психофізіологічних явищ; психофізіологію сенсорних процесів; властивості нервової системи та диференціювання психіки на цій підставі;

вміти: прогнозувати зміни і динаміку рівня розвитку і функціонування різних складових психіки в нормі та психічних відхиленнях; професійно впливати на рівень розвитку і особливості пізнавальної та особистісної сфери з метою гармонізації функціонування людини; відрізняти психофізіологічні, нервові процеси від загальнопсихологічних та групових; аналізувати характер та спрямованість впливу психічного на фізіологічне і навпаки.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Загальні принципи і методи психофізіології. Психофізіологічні системи активізації поведінки.

ТЕМА 1. Психофізіологія на сучасному етапі розвитку, предмет психофізіології, методи психофізіологічних досліджень. Основні етапи становлення та розвитку психофізіології. Предмет і основні завдання психофізіології. Основні напрямки сучасної психофізіології. Проблеми психофізіології: активності, вибірковості і змістовності. Роль психофізіології у професійній підготовці практичного психолога. Коеволюція психології та фізіології. Контакти психофізіології з іншими галузями суспільних та природничих наук. Методи психофізіологічних досліджень. Поліграфні дослідження. Методи самооцінки психофізіологічних станів.

ТЕМА № 2. Психофізіологія рухової активності. Нейронні кореляти руху. Функціональна організація довільних рухів. Головні властивості нервової системи: сила, лабільність, дина-мічність нервової системи, функціональна рухливість нервових процесів. Визначення і оцінка психомоторних якостей людини. Типи рухів. Координація рухів, рухові програми, вироблення рухових навиків. Центральні апарати управління рухами. Танцювальна та тілесна терапія.

ТЕМА 3. Психофізіологія сенсорних процесів. Загальна характеристика сенсорної системи. Принципи організації сенсорної системи. Сенсорна реакція та сенсорні пороги. Функції та властивості сенсорних систем. Взаємодія сенсорних систем. Передача і переробка сенсорних сигналів. Кодування інформації.

ТЕМА 4. Психофізіологія мотивації та емоцій. Психофізіологічні механізми емоцій. «Емоційне коло» Папеца. Класифікація і функції емоцій. Психофізіологічне обґрунтування емоційних станів, їх фізіологічні прояви. Емоції у людини і експресія обличчя. Дослідження емоцій. Визначення та класифікація потреб. Механізми формування мотивацій. Поняття домінуючого мотиваційного збудження.

Змістовний модуль 2. Особливості психофізіологічних функцій.

ТЕМА 5. Психофізіологія уваги та пам'яті. Увага та її види. Моделі уваги. Увага та функціональний стан. Увага та орієнтувальний рефлекс. Нервова модель та значущість стимулу. Нейрофізіологічні механізми уваги. Системи уваги. Соціальна основа уваги. Часова організація пам'яті. Стан енграми. Процедурна і декларативна пам'ять. Молекулярні механізми пам'яті. Об'єм та швидкодія пам'яті. Нейронні коди пам'яті.

ТЕМА 6. Психофізіологія свідомих та підсвідомих процесів. Основні концепції свідомості. „Світла пляма”. Свідомість, спілкування і мовлення. Зв'язок з увагою. Функції свідомості. Поняття підсвідомого у психофізіології. Індикатори свідомого і підсвідомого сприйняття. Асоціації на підсвідомому рівні.

ТЕМА 7. Психофізіологія діяльності, адаптивної поведінки. Психофізіологія індивідуальних відмінностей. Поняття діяльності. Види і

структура діяльності. Характеристика діяльності. Чинники ефективної діяльності. Поняття та рівні адаптації. Види адаптації. Адаптаційні можливості людини та адаптаційний потенціал. Поняття дезадаптації та її прояви. Адаптація людини до екстремальних умов діяльності. Типи вищої нервової діяльності та особливості психофізіологічних проявів холериками, флегматиками, сангвініками і меланхоліками. Статеві відмінності в когнітивних процесах.

4. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	заочна форма				
	усього	у тому числі			
л		п	лаб.	інд.	с. р.
Змістовий модуль 1. Загальні принципи і методи психофізіології. Психофізіологічні системи активізації поведінки.					
Тема 1. Психофізіологія на сучасному етапі розвитку, предмет психофізіології, методи психофізіологічних досліджень.	10	2			8
Тема 2. Психофізіологія рухової активності.	12		2		10
Тема 3. Психофізіологія сенсорних процесів.	12				12
Тема 4. Психофізіологія мотивації та емоцій.	12				12
Разом за змістовим модулем 1	46	2	2		42
Змістовий модуль 2. Особливості психофізіологічних функцій.					
Тема 5. Психофізіологія уваги та пам'яті.	14	2	2		10
Тема 6. Психофізіологія свідомих та підсвідомих процесів.	15				15
Тема 7. Психофізіологія адаптивної поведінки. Психофізіологія індивідуальних відмінностей	15				15
Разом за змістовим модулем 2	44	2	2		40
Усього годин	90	4	4		82

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Діагностика типу нервової системи. Вивчення рухливості нервових процесів під час групового обстеження (методика сортування слів)	2
2	Методика дослідження різних видів пам'яті. Оцінка працездатності людини під час виконання роботи, яка потребує уваги	2

Критерії оцінювання роботи під час практичних занять

За виконання практичної роботи студент отримує максимум 10 балів: ретельне виконання роботи, правильне оформлення звіту та висновків, відповідь на контрольні запитання.

№ з/п	Назва теми та зміст роботи	Кількість балів та критерії оцінювання
1	<p>Діагностика типу нервової системи. Вивчення рухливості нервових процесів під час групового обстеження (методика сортування слів).</p> <p>Виконання завдань відповідно до методичних рекомендацій; відповідь на практичному занятті; оформлення звіту та висновків проведеної роботи; захист проведеного дослідження.</p>	<p>«10 (9)» – завдання виконані у повному обсязі, вірно та згідно з методичними рекомендаціями; студент дає правильні і змістовні відповіді на запитання; звіт та висновки оформлено без помилок та обґрунтовано;</p> <p>«8 (7)» – завдання виконані у згідно з методичними рекомендаціями; під час відповідей на запитання студент проявляє достатній рівень знань, але допускає декілька помилок; звіт та висновки оформлено без помилок;</p> <p>«6 (5)» – під час виконання завдання студент проявляє деякі неточності; відповіді на запитання формулює з помилками; звіт та висновки зроблені не у повному обсязі;</p> <p>«4 (3)» – завдання виконані не у повному обсязі; студент дає лише частково правильні відповіді на запитання; звіт та висновки оформлено з помилками;</p> <p>«2(1)» – завдання виконані з помилками, студент погано володіє навчальним матеріалом; звіт та висновки оформлено з помилками або взагалі відсутні.</p>
	Разом за темою	10
2	<p>Методика дослідження різних видів пам'яті. Оцінка працездатності людини під час виконання роботи, яка</p>	

	<p>потребує уваги. Виконання завдань відповідно до методичних рекомендацій; відповідь на практичному занятті; оформлення звіту та висновків проведеної роботи; захист проведеного дослідження.</p>	<p>«10 (9)» – завдання виконані у повному обсязі, вірно та згідно з методичними рекомендаціями; студент дає правильні і змістовні відповіді на запитання; звіт та висновки оформлено без помилок та обґрунтовано;</p> <p>«8 (7)» – завдання виконані у згідно з методичними рекомендаціями; під час відповідей на запитання студент проявляє достатній рівень знань, але допускає декілька помилок; звіт та висновки оформлено без помилок;</p> <p>«6 (5)» – під час виконання завдання студент проявляє деякі неточності; відповіді на запитання формулює з помилками; звіт та висновки зроблені не у повному обсязі;</p> <p>«4 (3)» – завдання виконані не у повному обсязі; студент дає лише частково правильні відповіді на запитання; звіт та висновки оформлено з помилками;</p> <p>«2(1)» – завдання виконані з помилками, студент погано володіє навчальним матеріалом; звіт та висновки оформлено з помилками або взагалі відсутні.</p>
	Разом за темою	10
	Разом балів	20

6. Самостійна робота

Зміст самостійної роботи в межах дисциплін «Психофізіологія» визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Самостійна робота над навчальною дисципліною «Психофізіологія» включає:

- оформлення тематичного словника;
- підготовка та оформлення схем і таблиць;
- опрацювання та поглиблене вивчення рекомендованої літератури;
- підготовка до опитування на практичних заняттях;
- створення презентації на одну із запропонованих тем.

№ з/п	Зміст самостійної роботи	Форма звітності	Бали
1	Визначити основні поняття теми №1-7 та вписати їх із поясненням у тематичний словник.	Словник	max 35 балів
2	Переведіть основну інформацію теми №1-5 на мову таблиць або схем	Схеми та таблиці	max 35 балів

3	<p>Питання для самостійного опрацювання: <i>ТЕМА № 1. Психофізіологія на сучасному етапі розвитку, предмет психофізіології, методи психофізіологічних досліджень.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні етапи становлення та розвитку психофізіології. 2. Контакти психофізіології з іншими галузями суспільних та природничих наук. 3. Коеволюція психології та фізіології. <p><i>ТЕМА 2. Психофізіологія рухової активності.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нейронні кореляти руху. 2. Функціональна організація довільних рухів. 3. Головні властивості нервової системи: сила, лабільність, динамічність, функціональна рухливість нервових процесів. 4. Визначення і оцінка психомоторних якостей людини. 5. Типи рухів. 6. Координація рухів, рухові програми, вироблення рухових навиків. 7. Танцювальна та тілесна терапія. 8. Танцювальна та тілесна терапія. <p><i>ТЕМА 3. Психофізіологія сенсорних процесів.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика та принципи організації сенсорної системи.. 2. Сенсорна реакція та сенсорні пороги. 3. Функції та властивості сенсорних систем. 4. Взаємодія сенсорних систем. 5. Передача і переробка сенсорних сигналів. Кодування інформації. <p><i>Тема 4 Психофізіологія мотивації та емоцій.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психофізіологічні механізми емоцій. «Емоційне коло» Папеца. 2. Класифікація і функції емоцій. 3. Психофізіологічне обґрунтування емоційних станів, їх фізіологічні прояви. 4. Емоції у людини і експресія обличчя. 5. Визначення та класифікація потреб. 6. Механізми формування мотивацій. 7. Поняття домінуючого мотиваційного збудження. <p><i>ТЕМА 5. Психофізіологія уваги та пам'яті.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Увага та її види. 2. Увага та функціональний стан. 3. Соціальна основа уваги. 	<p>Словник Схеми та таблиці</p> <p>Словник Схеми та таблиці</p> <p>Словник Схеми та таблиці</p> <p>Словник Схеми та таблиці</p>	<p>5-1</p> <p>5-1</p> <p>5-1</p> <p>5-1</p>
---	---	---	---

	<p>4. Молекулярні механізми пам'яті. 5. Нейронні коди пам'яті. <i>ТЕМА 6. Психофізіологія свідомих та підсвідомих процесів.</i> 1. Основні концепції свідомості. „Світла пляма”. 2. Свідомість, спілкування і мовлення. 3. Функції свідомості. 4. Поняття підсвідомого у психофізіології. 5. Індикатори свідомого і підсвідомого сприйняття. <i>ТЕМА 7. Психофізіологія адаптивної поведінки. Психофізіологія індивідуальних відмінностей.</i> 1. Поняття діяльності. Види і структура діяльності. Чинники ефективної діяльності. 2. Поняття та рівні адаптації. Види адаптації. 3. Поняття дезадаптації та її прояви. 4. Адаптація людини до екстремальних умов діяльності. 5. Типи вищої нервової діяльності та особливості психофізіологічних проявів. 6. Статеві відмінності в когнітивних процесах.</p>	<p>Словник Схеми та таблиці</p> <p>Словник Схеми та таблиці</p>	<p>5-1</p> <p>5-1</p>
4.	<p><i>Зробити презентацію на одну із запропонованих тем:</i> 1. Коеволюція психології та фізіології. Історія та місце психофізіології серед інших наук. 2. Біологічний зворотний зв'язок. 3. Управління рухами. Типи рухів. Координація рухів, рухові програми, вироблення рухових навичок. 4. 12. Психофізіологія мотивації. Фази розвитку та властивості мотивації. 5. Індикатори свідомого і підсвідомого сприйняття. 6. Асоціації (умовні рефлекси, навчання) на підсвідомому рівні.. 7. Ліміти нашого мозку: пропускна та оброблювальна здатності.</p>	Презентація	10-1
	Разом балів		80

Критерії оцінювання самостійної роботи

1. Словник основних понять з теми (за різними літературними джерелами – не менше 5 визначень з кожного питання теми з вказівкою джерела). Максимальна кількість балів –5.

- «5» – надано 10 понять або більше за вимогами;
- «4» – надано 8 - 9 понять за вимогами;
- «3» – надані поняття без вказівок джерел або їх всього 6 -7;
- «2» – надані поняття з одного джерела або їх менше 5;
- «1» – поняття переписані з конспекту або не відповідають темі.

2. Інформацію теми перевести на мову таблиць або схем. Максимальна кількість балів – 5.

«5» – надано 10 схем або таблиць створених самостійно на основі навчального матеріалу

«4» – надано 8-9 схем або таблиць створених самостійно на основі навчального матеріалу;

«3» – надано схем або таблиць менше 8, або хоча б одна взята з інших джерел;

«2» – є декілька схем або таблиць запозичені з інших джерел;

«1» – схеми та таблиці зроблені не самостійно або не відповідають змісту теми.

3. Презентація за обраною темою. Максимальна кількість балів – 10.

«9–10» – використання єдиного стилю оформлення; оптимальна кількість інформації на слайді; дотримання високої контрастності при доборі кольору фону та тексту; наявність плану, мети, джерел; загальна кількість 12 слайдів;

«7–8» – використання єдиного стилю оформлення; оптимальна кількість інформації на слайді; дотримання високої контрастності при доборі кольору фону та тексту; наявність плану, мети, джерел; загальна кількість 10 (11) слайдів;

«4–6» – відсутність хоча б однієї вимоги або кількість слайдів до 8

«2– 3» – відсутність частини вимог або кількість слайдів до 6;

«1» – оформлення презентації не відповідає вимогам.

Максимальна кількість балів за кожну тему – 14 балів, якщо зроблена презентація.

7. Методи навчання

Словесні: лекція, навчальна дискусія.

Наочні: презентації, відеоматеріали.

Інтерактивні: проблемне навчання; робота в малих групах; мозкова атака; складання інтелектуальних карт, метод кейсів, вправи.

8. Методи контролю

До методів контролю засвоєння курсу «Психофізіологія» відноситься поточний та підсумковий контроль.

Поточним шляхом оцінюються робота на практичних заняттях та самостійна робота (опитування, тестування та самоаналіз, самооцінка на практичних заняттях);

Підсумковий контроль – залік за сумою балів самостійної і практичної роботи.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота							Сума балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	100
10	20	10	10	20	10	20	

Академічна доброчесність

Під час вивчення навчальної дисципліни «Психофізіологія» студент повинен знати, що її викладання ґрунтується на засадах академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

За порушення академічної доброчесності під час вивчення навчальної дисципліни «Анатомо-фізіологічні основи нервової системи» із результату, який отримав студент, вираховується 30% від максимального балу за той захід оцінювання, в якому було виявлено порушення.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90-100	A	зараховано
84-89	B	
74-83	C	
65-73	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій з дисципліни на електронних носіях.
2. Методичні рекомендації до практичних робіт на електронних носіях.
3. Комплекс літератури з дисципліни.

12. Рекомендована література

Базова

1. Гаврилькевич В. К., Кабашнюк В. О. Психофізіологія: навчальний посібник. Львів: Новий світ, 2019. – 200 с.
2. Маруненко І. М. Психофізіологія: навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2015. – 408 с.
3. Ващук О. П. Психофізіологічна діагностика особистості: навч.-метод. посіб. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 108 с.
4. Грицюк І. М. Психофізіологія: методичні матеріали для студентів спеціальності «Психологія». Луцьк, 2017. – 62 с.
5. Кузів О. Є. Психофізіологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. – 194 с. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22518/1/Курс%20Лекцій%20Психофізіологія.pdf>. 15.

Допоміжна

1. Горго Ю.П., Чайченко Г.М., Маліков М.В. Прикладна психофізіологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. – 193 с.
2. Кокун О.М. Психофізіологія. К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
3. Коцан І.Я., Мотузюк О.П., Кузнецов П. Проблеми сучасної психофізіології. Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки, 2010. – 183 с.
4. Луценко О.Л. Психофізіологія: прикладні аспекти: навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ імені Каразіна, 2011. – 48 с.
5. Макарчук М. Ю. Куценко Т. В. Кравченко ВІ.Данилов СА. Психофізіологія: навчальний посібник. Київ: ООО»Інтерсервіс», 2011. – 329 с.
6. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с.
7. Прикладна психологія: навчальний посібник / В. М. Павленко, та ін. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 532 с.
8. Тітов І.Г. Вступ до психофізіології. Київ: Академвидав, 2011. – 296 с.
9. Філіппов М.М. Психофізіологія людини. Київ: МАУП, 2003. – 136 с.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://psydilab.univer.kharkov.ua> – Сайт Лабораторії психодіагностики факультету психології ХНУ ім. В.Н. Каразіна.
2. <http://psydilab.univer.kharkov.ua/index.php/ru/uchjoba> – Електронний курс практичних занять з психофізіології «Практикум з психофізіології», який розміщено у електронному депозитарії ХНУ імені В.Н. Каразіна та на сайті Лабораторії психодіагностики.